

Яремко Лариса Адольфівна,

д.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин Львівської комерційної академії

«НОВА ЕКОНОМІКА» ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК

Визначається сутність «нової економіки», її зв'язок з інноваційними процесами. Нововведення розглядаються як головний ресурс розбудови економіки, її базова складова.

Ключові слова: економіка, інновація, нова економіка, інноваційний розвиток.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Терміни «нова економіка» та «інновації» дедалі частіше з'являються в економічній лексиці. Вони використовуються для означення нових тенденцій та процесів, що відбуваються в сучасних економіках. Загально визнано, що економічне процвітання та добробут населення можуть забезпечити «нова економіка» та інноваційний розвиток країн та їх регіонів. І це в повній мірі стосується і України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досліджувана проблема є відносно молодою. Про неї заговорили лише у 70-80-х роках минулого століття і це безпосередньо пов'язане з формуванням господарської глобалізації та глобальної конкуренції. Серед її дослідників західні економісти Б. Лундвалл, М. Кастельс, К. Фрімен. Надалі проблема почала активно досліджуватися в Росії, в значній мірі зусиллями Л. Абалкіна, Д. Львова, Н. Іванової. В Україні значний внесок у розв'язання цього завдання зробили В. Геєць, І. Лукінов, А. Чухно, Ю. Бажал, Л. Федулова. Науковці вказали на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку як на єдино перспективний, здатний забезпечити суспільні очікування на досягнення країною гідного місця у світовому співтоваристві. Меншу увагу привернула проблематика «нової економіки».

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності «нової економіки», встановленню її зв'язку з інноваційними процесами. Нововведення розглядаються як головний ресурс розбудови першої, її внутрішня сутність. Аналіз здійснено в контексті ринкової трансформації української економіки.

Виклад основного матеріалу. Успішний, сталий регіональний розвиток в сучасних умовах може бути забезпечений лише на базі «нової економіки». Цей термін використовується для означення прогресивних процесів і змін, що відбуваються в новітньому господарюванні, визначає напрям та перспективу його розвитку. І це стосується як національної, так і регіональної економік. Виступаючи самостійним господарюючим суб'єктом, територіальна громада прагне якнайкраще реалізувати свої соціально-економічні інтереси. Такою формою та засобом якраз і виступає «нова економіка».

Можна стверджувати, що «нова економіка» є велінням часу і стає необхідністю для регіонів. Це обумовлюється дією двох універсальних суспільних механізмів – конвергенції та конкуренції. Перший з них був відкритий і описаний голландським економістом і першим Нобелівським лауреатом Я. Тінбергеном та американцем Дж. Гелбрейтом в 60-х роках минулого століття. Конвергенція в економічному трактуванні (має й інші, зокрема, біологічне, етнічне) означає процес поступового зближення, уподібнення різних економічних систем, що існують в умовах панування у

світі певного технологічного укладу. Зазначені науковці за її допомогою декларували та обґрунтовували процес взаємопроникнення і взаємодоповнення капіталізму і соціалізму з перспективою їх злиття. В подальшому вона набула ще одного змісту: розповсюдження на інші соціальні спільноти рис і властивостей найбільш успішних в політичному, економічному та соціальному відношенні. Популярно це можна представити як «поширення передового досвіду». Хрестоматійним прикладом цього стало твердження про прискорення економічного розвитку відсталих країн під впливом високорозвинених, що відбувається внаслідок контактів з «вищими цивілізаціями», запозичення окремих їх практик. Це у багатьох випадках знаходить своє реальне підтвердження. Зазначена закономірність розповсюджується на спільноти різного рангу, у тому числі і регіональні.

Поява терміну «нова економіка», пов'язана із розвитком сучасних електронних інформаційних технологій, становленням інформаційної системи Інтернет, вперше з'явився в 90-х роках минулого століття. Згодом його стали використовувати науковці, політики і сьогодні цей термін став загальноновизнаним. Поряд з цим використовують ще й інші назви – економіка знань, електронна економіка, економіка постмодерна, які можна розглядати як синоніми. Організація економічного і соціального розвитку запропонувала ще одну назву – knowledgebased economy (економіка, що спирається на знання).

«Нова економіка» формується на базі інтелектуалізації виробництва та усього господарського життя. Під інтелектуалізацією виробництва розуміється зростання частки інтелектуальної (розумової) праці в сукупному її масштабі. Це знаходить свій вияв, по-перше, у чисельному зростанні прошарку інтелігенції, тобто людей, які професійно займаються розумовою працею. Це інженери, техніки, менеджери, науковці та ін. По-друге, це зростання компоненти розумової, творчої праці на майже всіх робочих місцях, збільшення її внеску до складу доданої вартості.

«Нова економіка» безпосередньо пов'язана з *інноваціями*. Інновації складають серцевину «нової економіки», її глибинну сутність. Цілком логічною виглядає існуюча характеристика останньої як безперервного потоку інновацій. Саме вони ведуть до виникнення і розбудови «нової економіки». Сьогодні у світі домінує інноваційний тип економічного зростання. Інновації є не лише підставою для формування конкурентоспроможності країн та регіонів, а й визначають їх місце у світовій ієрархії. Відомий американський економіст Дж. Сакс за цією ознакою поділяє світ на три частини [1]. Перша з них представлена високорозвиненими країнами та регіонами, в яких зосереджено близько 15 відсотків населення планети. Саме тут виробляються інновації, які відтак розповсюджуються по світу. Друга частина, яка складає близько половини населення, здатна закуповувати та впроваджувати технологічні інновації у власне виробництво. І, нарешті, третя частина є фактично відірваною від світового технологічного розвитку: тут і не виробляють, і не впроваджують інновацій. При цьому науковець наголошує, що розмежування не завжди збігається з національними кордонами, а має чітко виражений регіональний характер.

Інновації виступають основним ресурсом та рушієм сучасного соціально-економічного поступу. За вдалим виразом російського науковця Н. Іванової, інновації – це «матеріалізовані наукові та технічні ідеї» [2, с. 207-211]. Мова йде про відкриття, які знайшли своє застосування на практиці: у сфері виробництва, обміну, споживання та управління господарськими одиницями. Це фактично комерціалізовані знання, які дають можливість раціоналізувати технологічні та господарські процеси, підвищити

ефективність використання наявних ресурсів і таким чином досягти кращого економічного результату. Якщо для етапу індустріального розвитку характерне лідерство фактору капіталу, то для сучасного, постіндустріального – наукового знання. Сьогодні саме знання стає основним джерелом розвитку та багатства як для окремих людей, підприємств, регіонів, так і для країни в цілому.

Інноваційний розвиток, як модель розвитку економіки, бере свій початок з Великої депресії (1929-1933 рр.). Небачене за масштабами спустошення економіки, тривала її стагнація могли бути подолані лише масованим оновленням виробництва та його організації, кардинальною зміною ролі держави щодо бізнесу. Нововведення активно стимулювалися та підтримувалися урядами. «Сполучення конкуренції, систем активного просування товарів та інноваційного потенціалу технологічно організованого виробництва надали гігантського розвитку і заклали фундамент інноваційних економік» [3, с. 133]. Це відбулося спершу в США, а потім і в західноєвропейських країнах.

Формування інноваційних стратегій розвитку країн та регіонів, результатом яких стало створення основ «нової економіки», припадає на післявоєнний період. Лідером і тут виявилися США. Суттєвим поштовхом до активізації інновацій послужило започаткування «холодної війни». Піонерами інноваційного розвитку стали військова та аерокосмічна промисловість. Формальною першопричиною старту інноваційної економіки стало послання президента США Р. Ніксона конгресу (1972 р.), повністю присвяченого НДДКР та створенню інноваційного клімату. В 1976 році був прийнятий закон, в якому були сформульовані головні засади інноваційної політики держави, визначені джерела її фінансування, а також передбачено обов'язок президента представляти Конгресу щорічну доповідь про стан науки та інноваційної діяльності [4, с. 10]. З того часу ці сфери залишаються в зоні прискіпливої уваги уряду. В 70-ті роки подібні події мали місце в інших країнах Заходу, зокрема Франції і Німеччині.

Теорія інновацій була створена австро-американським економістом Й. Шумпетером і викладена у працях «Теорія економічного розвитку» (1912 р.) та «Капіталізм, соціалізм і демократія» (1942 р.). Йому належить термін і поняття «інновація». Й. Шумпетер вважає інновації іманентною властивістю ринкової економіки, способом її існування. Їй притаманний «...процес промислової мутації ..., який безперервно революціонізує економічну структуру з середини, безперервно руйнуючи стару структуру й безперервно створюючи нову. Цей процес творчого руйнування є істотним фактом стосовно капіталізму» [5, с. 111]. Технологічна революція у стислі строки створює нові принципи та методи виробництва, які засвоюються в наступний, більш тривалий період. Отже, мова йде про циклічний характер інноваційного процесу.

Інноваційна теорія Й. Шумпетера спирається на відкриття М. Туган-Барановського та М. Кондратьєва. Перший проаналізував і довів узалеженість нерівномірного, циклічного розвитку економіки від науково-технічного прогресу. Русійною силою еволюції капіталістичної системи вважав інновації, насамперед в галузях, що виробляють засоби виробництва. Нерівномірність інвестиційно-інноваційного процесу і є першопричиною циклічності розвитку економіки. М. Кондратьєв, який відомий передусім своєю теорією «великих циклів кон'юнктури», виявив довготривалу періодичність розвитку економіки з інтервалом приблизно 50 років, яка отримала назву «циклів Кондратьєва». В їх основі лежить нерівномірність науково-технічного прогресу і процесу нагромадження капіталу. Кожен із таких циклів складається з технологічної революції і періоду засвоєння її здобутків. Й. Шумпетер доповнив її інноваційним механізмом, у відповідності з яким великі цикли викликаються нерівномірністю

процесу нововведень, зміною схильності підприємців до запровадження технологічних чи організаційних новацій. Великий цикл розпадається на дві фази – піднесення і спаду, кожна з яких характеризується певною динамікою технічних та технологічних інновацій. Фаза піднесення відзначається їх швидкою появою та розповсюдженням, натомість фаза спаду – вичерпанням запасу інновацій. Вихід із спаду пов'язується із стрімким нагромадженням відкриттів і винаходів, що придатні до швидкої аплікації у виробництво. Це означає перехід до нового великого циклу, що базується на вищому техніко-технологічному рівні виробництва. Це підтверджують, зокрема, події економічної історії ХХ століття. Велика депресія 30-х років і кризові явища в економіці 70-х були пов'язані із накопиченням структурних диспропорцій та вичерпанням інноваційного потенціалу. Вихід із них відбувався шляхом «творчого руйнування» старої технологічної та інституційної структури економіки та її перебудови за допомогою нововведень, що започаткували новий технологічний уклад.

Ці напрацювання дозволили дійти висновку про існування технологічних укладів, в кожному з яких домінує певна група технологій. Саме вони є визначальними для характеристики укладу, вони ж формують хвилі інноваційного розвитку. Історія розвитку ринкової цивілізації може бути представлена як виникнення та зміна технологічно-інноваційних укладів або циклів. Починаючи з промислової революції (у Кондратьєва з 1789 року), послідовно змінилися чотири великі цикли і зараз розвиток відбувається в руслі п'ятого, започаткованого в 1990 році. Певна їх характеристика міститься в таблиці 1.

Таблиця 1 – Періодизація великий циклів інноваційного розвитку за М.Кондратьєвим та Й.Шумпетером, [складено за 5, с. 86-97; 6, с. 170]

Великі цикли		
Часові рамки	Характеристика циклу	Основний вид енергії
Перший – 1780-1840 рр.	Промислова революція. Фабричне виробництво	Гідроенергія
Другий – 1840-1890 рр.	Парові машини. Залізниця	Енергія пари
Третій – 1890-1940 рр.	Електрифікація. Виробництво сталі	Електрична енергія
Четвертий – 1940-1990 рр.	Автомобілебудування. Виробництво синтетичних матеріалів	Нафта
П'ятий – 1990 р.	Комп'ютерна революція	Нафта. Газ. Атомна енергія

Сьогодні світ знаходиться на зростаючій фазі п'ятого технологічно-інноваційного циклу, вплив якого згідно з представленою періодизацією простягатиметься до 2040 року. Він характеризується комп'ютерною революцією, виникненням глобальних науково-технічних сітей, розповсюдженням Інтернет-технологій. Все більша частка приватного і суспільного багатства представлена не матеріальними об'єктами, а знаннями та інформацією. Саме вони формують сьогодні основну масу інновацій, які і привели до виникнення «нової економіки».

Остання, як зазначалося, характеризується інтенсифікацією інноваційного процесу. Сума знань і, відповідно, інновацій стрімко зростає, подвоюючись кожні п'ять років. Науковці заговорили навіть про «надмірність інновацій». Автори твердження вважають, «...що процеси використання нововведень не технологізовані, тому будь-яке нове відкриття, винахід наштовхуються на проблему його масового споживання» [3, с. 134]. Мова йде про неготовність господарюючих суб'єктів до сприйняття нововведень, їх застосування в діловій практиці, нездатність використати весь запас напрацьованих

Розділ 1 Макроекономічні аспекти управління інноваційним розвитком

новацій. Якщо говорити про українську ситуацію, то слід вказати ще й на не усвідомлення, нерозуміння того, що саме інновації в сучасних умовах є основним джерелом прибутку і запорукою успішного і довготривалого бізнесу. На цьому особливо наголошував Й. Шумпетер, вважаючи, що саме інновації приносять підприємцеві прибуток. Він вказує, «...що за своєю суттю підприємницький прибуток – це результат здійснення нових комбінацій» [7, с. 285]. Усім нам потрібно усвідомити, що «ми живемо в епоху інновацій» [8, с. 4], яка вимагає від усіх інноваційного мислення та інноваційної поведінки. Лише таким чином ми зможемо скористатися існуючими можливостями для примноження особистого та суспільного блага.

Інноваційний процес є всеохоплюючим і відбувається на всіх рівнях економічної ієрархії, починаючи з мікро- і закінчуючи глобальним. Цю тезу ілюструє матеріал таблиці 2. Інноваційний процес народжується в самому «низі», на нижній ланці господарської структури – в підприємствах. Прагнення максимізації прибутку штовхає підприємців на вдосконалення процесу господарювання, застосування технологічних, організаційних та інших нововведень.

Таблиця 2 – Характеристика рівнів інноваційної діяльності

Рівні інноваційної діяльності	Суб'єкти інноваційної діяльності	Основні інноваційні структури
Мікрорівень	Підприємства	Інноваційна служба, науково-дослідні лабораторії
Мезорівень	Інтегровані підприємницькі структури (кластери, корпоративні структури), державні галузеві управління, регіони	Регіональні інноваційні системи
Макрорівень	Держава	Національні інноваційні системи
Глобальний рівень	Світове економічне співтовариство, інтегровані групи держав, ТНК	Глобальні інноваційні сіті, Інтернет

Конкуренція робить їх життєво необхідними. Ці імпульси передаються на вищі рівні господарської будови, які з одного боку, складаються з цих господарських одиниць, а з іншого – створені для підтримки і сприяння їх розвитку. Тому повноцінне функціонування економіки як такої можливе лише за умови злагодженої інноваційної діяльності усіх її ланок, кожна з яких виконує свої функції у національному механізмі нововведень. Тому важливо формувати і використовувати всі зазначені рівні інноваційної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладене дозволяє дійти висновку, що «нова економіка» та інноваційна діяльність органічно пов'язані між собою. Інновації – це спосіб формування та функціонування «нової економіки». У цьому сенсі останню можна трактувати як безперервний потік інновацій. Шлях України до створення сучасної конкурентоспроможної економіки полягає у розгортанні та активізації інноваційної діяльності, і в першу чергу апікації у виробництво технологічних нововведень.

Перспектива досліджень зводиться до переведення аналізу з макро- на мезорівень, аналізу проблеми на регіональному рівні, дослідженні можливості територіальної громади у стимулюванні інноваційної діяльності та створенні підвалин «нової економіки».

Л.А. Яремко. «Нова економіка» та інноваційний розвиток

1. Нова карта світу за Джефрі Саксом // Дзеркало тижня. – 2000. – 15 липня. – С. 11.
2. Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет. – М. : Юрист, 2003. – 608 с.
3. Гриньов В.В. Проблеми формування інвестиційної системи в Україні / В.В. Гриньов, П.Т. Бубенко, В.А. Гусев // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 3. – С. 127 – 138.
4. Зуев А. Инновационная экономика в пространстве постмодерна / А. Зуев, Л. Мясникова // РИСК. – 2002. – I. – С. 103 – 113.
5. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія / Й. Шумпетер; [пер. с англ. В. Ружицький, П. Таращук]. – К. : Вид-во «Основи», 1995. – 528 с.
6. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики / Н.Д. Кондратьев; [редкол. Л.И. Абалкин (отв. ред.) и др.]. - М. : Экономика, 1989. – 526 с.
7. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / Й. Шумпетер; [пер. с нем. В.С. Автономова, М.С. Любского, А.Ю. Чепуренко]. – М. : Изд-во Прогрес, 1982. – 455 с.
8. Янсен Ф. Эпоха инноваций / Ф. Янсен; [пер. с англ.]. – М. : ИНФРА. – 2002. – 308 с.

Л.А. Яремко

«Новая экономика» и инновационное развитие

Определяется сущность «новой экономики», ее связь с инновационными процессами. Нововведения рассматриваются как главный ресурс развития экономики, ее базовая составляющая.

Ключевые слова: экономика, инновации, новая экономика, инновационное развитие.

L.A. Yaremko

“New economy” and innovative development

We have measured substance of “new economy”, its relation with innovative processes. Innovations we research as a main source of economy development, its internal substance.

Keywords: economy, innovation, new economy, innovative development.

Отримано 11.04.2011 р.